

T.C. İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ

6.ÜNİTE - ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Milli Dış Politika, bağımsız bir devletin, diğer devletlerle olan ilişkilerinde, benimsediği ilkeler doğrultusunda izlediği yoldur. İzlenen bu yolda öncelikle yurdun bölünmezliği ve ulusun bağımsızlığı göz önünde bulundurulmalıdır. Diğer ulusların haklarına da saygı gösterilmelidir. Atatürk'ün dış politika ile ilgili görüşlerini en iyi "**Yurtta barış, dünyada barış**" ilkesini ortaya koymaktadır.

Atatürk'ün belirlediği Millî Dış Politikamızın esasları şunlardır:

- 1- Bağımsızlığımızı korumak
- 2- Millî çıkarlarımızı korumak ve
- 3- Millî sınırlarımız içinde kalmak
- 4- Gerçekleşmeyecek amaçlar peşinde olamamak
- 5- Barışçı olmak
- 6- Diğer devletlerle dostluk ve eşitliğe dayalı ilişkiler kurmak
- 7- Diğer devletlerin iç politikalarına karışmamak ve onların da bizim iç politikamıza karışmamalarını sağlamak
- 8- Dünyadaki gelişmeleri göz önünde tutmak

1923-1930 DÖNEMİ

- ✓ Türkiye'nin bu dönemdeki dış politikası, **Lozan'dan geriye kalan sorunların çözülmesine ve Lozan'da alınan kararların uygulanmasına** yönelik olmuştur.
- ✓ 1923-1930 döneminde; **Musul sorunu, dış borçlar, yabancı okullar ve nüfus mübadelesi** konuları Türkiye'nin dış politikasında belirleyici olmuştur.

IRAK SINIRI VE MUSUL MESELESİ

- Lozan Barış Antlaşması'yla Musul sorunu çözüme kavuşturulamamıştı. **Türk Hükümeti, Musul halkının çoğunun Türk olmasından dolayı** Musul'un kendisine bırakılmasını istiyordu.
- **İngiltere** ise **bölgenin zengin petrol yataklarına I sahip olması ve ekonomik çıkarları** dolayısıyla Musul topraklarını bırakmak istemiyordu.
- Lozan'da Musul sorununun iki taraf arasında yapılacak karşılıklı görüşmelerle halledilmesine karar verilmişti.
- İkili görüşmeler sırasında bir çözüm sağlanamamış ve durum **Milletler Cemiyetine** götürülmüştü.
- İngiltere'nin uzlaşmaz tutumu üzerine Türkiye, bölgeye müdahale kararı almış, fakat bu sırada Şeyh Said İsyanı'nın çıkması, müdahalenin gerçekleşmesini engellemişti. Türkiye, Şeyh Said isyanıyla uğraştığı için gerekli askeri müdahalede bulunamadı.
- Sonuç olarak **5 Haziran 1926'da** iki ülke arasında **Ankara Antlaşması** imzalanmış ve Musul sorunu çözülmüştür.

Ankara Antlaşması (1926)

- Türkiye ile İngiltere arasında yapıldı.
- Musul, İngiliz mandasındaki Irak'a verildi.
- Musul'un petrol gelirlerinin % 10'u yirmi beş yılına Türkiye'ye verildi.
- Türkiye beş yüz bin İngiliz sterlini karşılığı bu haktan vazgeçti.

Önemi

- ❖ Türk-İngiliz anlaşmazlığı sona erdi.
- ❖ Musul'un kaybıyla Misak-ı Milli'den taviz verildi.
- ❖ Musul'daki Türkleri koruyucu kararlar alınmadı.

DIŞ BORÇLAR SORUNU

- **Fransa** ile aramızda sorun oldu.
- **Türkiye'den alacağı en fazla devlet olan Fransa**, borçların altın olarak ödenmesini istedi.
- Türkiye ise borçların kağıt para olarak ve Fransız frangı şeklinde ödenmesini kabul ettirdi.
- Türkiye borçların anaparasını **1954'e**, faizlerini ise **1984'e** kadar ödedi.
- 1929'da başlayan dünya ekonomik bunalımı Türkiye'nin borçlarını geç ödemesinde etkili oldu.

YABANCI OKULLAR SORUNU

- ✓ Avrupalı devletler kapitülasyonlar aracılığıyla Osmanlı Devleti'nde pek çok farklı okullar açmışlar ve çeşitli haklara sahip olmuşlardı.
- ✓ Bu okullar, zamanla Osmanlı Devleti'ne karşı bazı zararlı faaliyetlerde bulunmaya başlamışlardı.

- ✓ Lozan Barış Antlaşması'yla; bu okullarla ilgili tek yetkili kurumun TBMM olmasına karar verilmiş ve bu okulların eğitim sistemini düzenleme yetkisi TBMM'ye verilmişti.
- ❖ 3 Mart 1924 tarihinde **Tevhidi-Tedrisat Kanunu**'nun çıkarılmasıyla **tüm okullar Millî Eğitim Bakanlığına bağlanmıştı.**

- ✓ Lozan'da yabancı okulların Türk milli eğitim sistemine bağlanması kararlaştırılmış, Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile bu durum pekiştirilmişti.
- ✓ Ancak, **Fransa ile Papalık** yabancı okullarda Türk öğretmenlerin görev yapmasına ve bazı derslerin Türkçe okutulmasına karşı çıktılar.

- ❖ Türkiye, bu sorunun **kendi iç meselesi** olduğunu bildirdi. Bu **okullarda tarih, coğrafya, Türkçe derslerinin Türk öğretmenlerce okutulması, Türk müfettişlerince denetim yapılması kararlaştırıldı.**

NÜFUS MÜBADELESİ (NÜFUS DEĞİŞİMİ) SORUNU

- ✓ Nüfus mübadelesi **Yunanistan**'la aramızda sorun olmuştur. Lozan Antlaşması'na göre **İstanbul Rumlarıyla Batı Trakya Türkleri hariç diğer Türk ve Rumların yer değiştirmesi** kararlaştırılmıştır.
- ✓ **Yunanistan, özellikle İstanbul'da daha çok Rum bulundurmak** istiyordu.
- ✓ Sorun, **Milletler Cemiyeti** ve **Lahey Adalet Divanı**'nda da çözümlenemedi.

- ✓ **Türkiye ile Yunanistan** arasında **10 Haziran 1930'da** bir antlaşma yapıldı.
- ✓ **İstanbul Rumlarının ve Batı Trakya Türklerinin yerleşme tarihlerine bakılmaksızın yerlerinde kalmaları** kabul edildi. Diğer yerlerdeki Türk ve Rumlar yer değiştirecekti.

- ✓ Türk - Yunan ilişkileri 1954 yılına kadar sürecek iyi ilişkiler dönemine girdi.
- ✓ 1954 yılında ortaya çıkan **Kıbrıs sorunu**, Türk-Yunan ilişkilerinin yeniden bozulmasına neden olmuştur.

1930-1939 DÖNEMİ

- 1929'da başlayan **dünya ekonomik bunalımı liberal eğilimlere karşı tepkilere neden olmuş, otoriter rejimler güçlenmiştir.** (Komünizm, Faşizm, Nazizm gibi)
- **Almanya ve İtalya'nın saldırgan politikaları Türkiye'nin dış güvenliğini tehlikeye düşürmüş ve ittifak arayışlarına** yönelmiştir.

TÜRKİYE'NİN MİLLETLER CEMİYETİ'NE GİRMESİ 18 Temmuz 1932

- Cemiyet I. Dünya Savaşı'ndan sonra **uluslararası sorunların barışçı yollarla çözümlenmesi için** itilaf Devletleri tarafından kurulmuştur.

- Türkiye, **dünya barışına verdiği önemi göstermek ve yurttan sulh, cihanda sulh** ilkesini gerçekleştirmek amacıyla **Milletler Cemiyeti'ne üye oldu.**

BALKAN ANTANTİ – 9 Şubat 1934

- Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan antlaşmalar kalıcı bir barış sağlayamamıştır.

- Avrupa'da devam etmekte olan **silahlanma yarışı** ve **Almanya ile İtalya'nın yayılcı politikaları** Balkanları ve Orta Doğu'yu tehdit etmekteydi.

- Bu gelişmeler karşısında Milletler Cemiyeti kuruluş amacına uygun olarak devletlerarası anlaşmazlıkları çözmede etkisiz kalmıştır.

- Bu gelişmeler üzerine **Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya** arasında **Balkan Antantı** imzalanmıştır.

- Bu antlaşmayla **Balkan ülkeleri karşılıklı olarak sınırlarını güvence altına almayı ve çıkabilecek tehlikeleri birlikte önlemeyi amaçlamışlardır.**

- **Bulgaristan** Balkanlardaki emellerinden dolayı ittifaka katılmamıştır.
- Arnavutluk ise İtalya'dan çekindiği için tarafsız kalmıştır.
- **Türkiye, Balkan Antantı'nı imzalayarak batı sınırını güvence altına almıştır.**
- Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine ittifak dağılmıştır.

MONTRÖ BOĞAZLAR SÖZLEŞMESİ – 20 Temmuz 1936

- ✓ Lozan'da, Boğazlar sorunu Türkiye'nin aleyhine çözümlenmiş, tam egemenlik hakkı verilmemişti.

- ✓ Lozan Barış Antlaşması'nda Boğazların yönetiminin **Türkiye'nin başkanlığını yapacağı uluslararası bir Boğazlar Komisyonuna** verilmesi ve Boğazların her iki yakasında asker bulundurmaması, **Türkiye'nin Boğazlar üzerindeki egemenlik haklarını sınırlandırmaktaydı.**

- ✓ 1930'lu yıllarda **Almanya'nın hızla silahlanması, İtalya'nın Habeşistan'ı işgali, Japonya'nın Mançurya'ya saldırması** karşısında Milletler Cemiyeti hiçbir şey yapamadı.

- ✓ Türkiye'nin isteği ile İsviçre'nin Montrö şehrinde bir konferans toplandı.
- ✓ Konferansa **Türkiye, Yunanistan, İngiltere, Fransa, Sovyet Rusya, Yugoslavya ve Japonya** katıldı.
- ✓ İtalya 1938'de bu sözleşmeyi imzalamıştır.
- ✓ Rusya'nın karşı çıkmasına rağmen İngiltere ve Fransa'nın desteğiyle **Türkiye'nin boğazlardaki hakimiyeti kabul edildi.**
- ✓ **Boğazlar Komisyonu kaldırılarak yetkileri Türkiye'ye devredildi.**
- ✓ Ticaret gemileri serbest geçebilecek.
- ✓ Boğazların iki yakasındaki askersiz yerlere asker yerleştirilebilecekti.
- ✓ Barış zamanında ticaret gemilerinin geçişine izin verilecek,
- ✓ Savaş gemilerinin geçişine sınırlandırmalar getirilecek,
- ✓ Savaş durumunda Türkiye isterse Boğazları kapatabilecektir.

Önemi:

- ❖ **Boğazlar Komisyonu kaldırılarak yetkileri Türkiye'ye devredildi.**
- ❖ **Boğazlar kesin olarak Türkiye'nin kontrolüne girdi.**
- ❖ Türkiye'nin Akdeniz'deki güvenliği artmıştır.
- ❖ Boğazlar Sorunu, Misakı Milli'ye uygun bir şekilde çözüme kavuşturulmuştur.

SADABAT PAKTI (8 Temmuz 1937)

- ✓ 1935 yılında İtalya'nın Habeşistan'a saldırması, Akdeniz ve Ortadoğu güvenliğinin tehlikeye düşmesine neden olmuştur.
- ✓ Bu yüzden Balkan Antantı'na benzer bir antlaşmanın Orta Doğu'da da gerçekleştirilmesi için faaliyetlere başlanmıştır.
- ✓ **Türkiye, İran, Irak ve Afganistan** arasında **Sadabat Paktı** imzalanmıştır.

Bu antlaşmaya göre üye ülkeler;

- Karşılıklı olarak birbirlerinin sınırlarına saygılı olmayı,
- İç işlerine karışmamayı,
- Ortak çıkarlar doğrultusunda dostluk ve iş birliklerini geliştirmeyi kabul etmiştir.
- ✓ **Bu antlaşma ile Türkiye, doğu sınırlarının güvenliğini sağlamış oldu.**

HATAY SORUNU VE SONUCU - 1939

- ✓ 1921 yılında **TBMM ile Fransa** arasında imzalanan **Ankara Antlaşmasıyla** Hatay, Fransa mandası durumundaki Suriye sınırlarında kalmıştır.
- ✓ Ayrıca burada yaşayan Türklere geniş haklar tanınmış ve **bölgede özerk bir yönetim** uygulanmıştır. Hatay'ın Türk toprakları dışında kalması Misakı Milli'den taviz verildiği anlamına gelmekteydi.
- ✓ Mustafa Kemal bu yüzden Hatay'ın anavatana katılması gerektiğini savunmuş ve çeşitli girişimlerde bulunmuştur.

✓ Mustafa Kemal Adana'da yaptığı bir konuşmada, **"Kırk asırlık Türk yurdu, düşman elinde esir kalmaz."** diyerek ileride Hatay'ın ana vatana katılacağını müjdesini vermiştir.

- ✓ **1936 yılında Fransa, Suriye'deki manda yönetimine son verdi** ve buralardan çekildi. Ancak Hatay'ın durumu belirsizliğini korudu.
- ✓ Bunun üzerine Türkiye, **Milletler Cemiyetine başvurarak** sorunun çözülmesini istemiştir.
- ✓ Türkiye ile Fransa arasında yapılan ikili görüşmelerden sonra Türkiye'nin önerdiği, **"Hatay'ın geleceğini buradaki halkın belirlemesi"** ilkesi kabul edildi.
- ✓ Hatay'da **bağımsız bir Türk devletinin kurulması** kararlaştırıldı.
- ✓ Bir anayasa hazırlandı ve seçimler yapıldı. Ardından **Hatay Bağımsız Cumhuriyeti** kuruldu. (2 Eylül 1938).

- ✓ **Misak-ı Milli'ye son katılan toprak Hatay'dır.**
- ✓ Bağımsız Hatay Cumhuriyeti'nin devlet başkanlığını **Tayfur Sökmen** yapmıştır.
- ✓ Hatay Millet Meclisi, **29 Haziran 1939'da oy birliği ile Türkiye'ye bağlanmaya karar verdi.**

ATATÜRK'ÜN ÖLÜMÜNÜN YURTIÇİ VE YURT DIŞINDAKİ YANKILARI

Son Günleri ve Ölümü

- Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk, hayatı boyunca milletine her alanda hizmet etti. Milletten huzuru, güveni ve mutluluğu için çalıştı.
- Atatürk'ün **hastalığı ile ilgili ilk şikâyetleri 1937 yılında** başladı. Fakat doktorlar bu hastalığın teşhisini uzun bir süre koyamadılar. **1938 yılında Yalova Kaplıcalarına** dinlenmek için gittiğinde kaplıcadaki doktor, Atatürk'ün hastalığının **siroz** olduğunu belirledi.
- Hastalığın teşhisi geciktiği için hastalığın ilerlemesi engellenemedi. Buna rağmen Atatürk'ün hastalığı Türk milletinden ve dünyadan gizlendi. Çünkü, Hatay'ın ana vatana katılması çalışmaları devam ederken Atatürk'ün hastalığının duyulması, Türkiye için olumsuz bir gelişme olurdu.

- **Atatürk, ömrünün son yıllarında yoğun olarak Hatay sorunu ile ilgilendi.**
- Hataylılara yalnız olmadıklarını bildirmek ve Türk devletinin gücünü diğer ülkelere göstermek isteyen Atatürk, 1938 yılında Mersin ve Adana gezilerine çıktı. Bu gezilerde ordunun tatbikatlarını ve geçit törenlerini hasta olmasına rağmen ilgi ile izledi.
- Geziden sonra Ankara'ya döndü. Hem tedavi olmak hem de dinlenmek için İstanbul'a gitti. Doktorlar onun sağlığına kavuşması için yoğun bir çaba harcadılar.

- **İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı yerine Savarona yatında kalmayı tercih etti.** Atatürk doktorların dinlenmesi yolundaki ısrarlarına rağmen ülke işleriyle ilgilenmeye devam etti.
- Hastalığın iyice ilerlemesi üzerine Dolmabahçe Sarayı'nda dinlenmeye alındı. Atatürk 2 Eylül 1938 tarihinde hasta yatağında yatarken Hatay'ın bağımsız bir devlet olduğu haberini alınca buna çok sevindi.
- Atatürk'ün hastalığı ciddiyetini korumaya devam ediyordu. Kendisini iyi hissettiği bir gün noter çağırarak vasiyetnamesini hazırlattı.

- **Atatürk vasiyetnamesinde, malvarlığının büyük bir bölümünü kendisi tarafından kurulan Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumuna bağışladı.**

- Atatürk, cumhuriyetin ilanının on beşinci yıl dönümünü hasta yatağında geçirdi. Çok arzu ettiği hâlde, Ankara'ya gidip cumhuriyet törenlerine katılmadı (29 Ekim 1938). **Türk ordusuna gönderdiği mesaj, dönemin başbakanı Celal Bayar tarafından okundu.** Bu mesajda, Türk ordusuna Kurtuluş Savaşı'nda gösterdiği kahramanlıktan dolayı teşekkür etti.

- Ayrıca Türk milletini ve cumhuriyeti, modern silahlarla donanmış Türk ordusuna emanet ediyordu.
- 1 Kasım 1938'de cumhurbaşkanı tarafından yapılması gelenek hâline gelen TBMM'nin yeni yılı açılış konuşmasını, Atatürk'ün yerine yine başbakan yaptı.
- Atatürk'ün hastalığı, kasım ayının ilk haftasından itibaren normal seyrinden çıkarak şiddetlendi. Nihayet korkulan an geldi ve **Mustafa Kemal Atatürk 10 Kasım 1938 perşembe günü saat dokuzu beş geçte öldü.**

- Kara haber, memleketin her köşesini derin bir yasa boğdu. Ayrıca dünyada geniş bir yankı uyandırdı.
- Bu büyük üzüntüye rağmen, devlet işlerinde herhangi bir aksamaya meydan vermemek en yakın silah arkadaşı **İsmet İnönü, cumhurbaşkanı seçildi (11 Kasım 1938)**.
- 16 Kasım günü, Atatürk'ün Türk bayrağına sarılı tabutu, Dolmabahçe Sarayı'nın tören salonunda katafalka konularak ziyarete açıldı.
- 19 Kasım günü **Prof. Şerafettin Yalçın tarafından cenaze namazı kılındı**. Daha sonra naaşı Yavuz Zırhlısı'na konuldu. Türk donanması ve yabancı gemilerin eşliğinde İzmit'e getirildi. Buradan Ankara'ya gönderildi.

- 20 Kasım'da Ankara'ya getirilen Atatürk'ün naaşı **Etnografya Müzesi**nde hazırlanan geçici kabre konuldu.
- Ankara **Rasattepe**'de Emin Onat ve Orhan Arda'nın bir projesi olan **Anıtkabir** yapıldı.
- Atatürk'ün naaşı 10 Kasım 1953'te Anıtkabir'e nakledildi.

ÖRNEK ATATÜRK-MAZLUM MİLLETLER

- ✓ **Türk Kurtuluş Mücadelesi ve Türk milletinin emperyalist (sömürgeci) devletlere karşı verdiği bağımsızlık mücadelesi** ve bu mücadele sonunda kazanılan başarı, diğer yandan Mustafa Kemal Atatürk'ün kurduğu çağdaş Türkiye Cumhuriyeti, **sömürge altında bulunan Kuzey Afrika ülkeleri, Ortadoğu ülkeleri ve Güneydoğu Asya ülkelerine örnek olmuştur.**
- ✓ İlerleyen yıllarda **Pakistan, Hindistan, Mısır** gibi ülkeler Türk Kurtuluş Savaşını örnek alarak **bağımsızlık mücadelesi vermişler ve bağımsızlıklarını kazanmışlardır.**
- ✓ Bu durum, **Kurtuluş Savaşımızın ve Türk inkılabının evrensel karakterde olduğunu gösterir.**